

‘De wereld heeft altijd gelijk’

‘De wereld heeft altijd gelijk’

Gerrit van der Most

Voor Laura en Peter

ISBN: 9989402160697

Copyright: GHF van der Most

BraveNewBooks: april 2016

Inhoudsopgave

• Op de valreep	7
• Het schoolparlement	25
• Ouders	41
• De klachtencommissie	55
• Keerpunt	70
• Vriend of vijand	88
• Langs de vloedlijn	103
• Na de storm	121
• 'De wereld heeft altijd gelijk'	129
• Verantwoording	141

‘De tegenstrijdigheid is deze: de mens wijst de wereld af zoals hij is, zonder bereid te zijn eraan te ontsnappen. In feite is de mens gehecht aan de wereld en verlangt de overgrote meerderheid er niet naar die te verlaten. In plaats van hem voor altijd te willen vergeten, gaan ze er juist onder gebukt dat ze hem nog niet voldoende bezitten, als vreemde wereldburgers, verbannen in hun eigen vaderland. Behalve op de flitsende momenten van volledigheid is elke werkelijkheid voor hen onaf. Hun daden ontglippen hen in andere daden, komen in onverwachte gedaanten terug om hen te veroordelen en trekken zich als het water van Tantalus terug naar een nog onbekende monding. Die monding te kennen, de loop van de rivier te beheersen en ten slotte het leven als lotsbestemming te vatten, dat is hun werkelijke heimwee, in het diepst van hun vaderland.’

Albert Camus; ‘De mens in opstand’. (vertaler Martine Woudt)

Op de valreep.

Het is negen uur. Gerben opent het gordijn van het slaapkamerraam en kijkt uit op een onstuimige najaarsochtend. Tussen donkere wolken een blauwe lucht met scherp invallend zonlicht dat schitterend weerkaatst op het rusteloze water. Afnemend tij, maar het wad is nog niet leeggestroomd. De struiken rechts langs het pad naar de dijk zwiepen mee met de wind. Ontbladerde takken en twijgen, geharnast voor de winter. Stil is het niet; windvlagen gieren langs het huis en een enkele meeuw laat zich horen, nadat zij balancerend op de wind is neergestreken naast de strekdam.

Het licht valt in bundels de slaapkamer binnen langs kolommen dansend stof. Het zware ademen van vader, op zijn rug liggend met de ogen gesloten, is nadrukkelijk te horen. Een antwoord op Gerbens 'goedemorgen' blijft uit. De kamer, deels duister, deels badend in een stoffig licht contrasteert met de herfst buiten, vitaal in haar cyclus van geboorte en dood. Het raam, ingesloten tussen de levenskracht van het wad en menselijk verval hierbinnen. Voorzichtig informeert Gerben hoe vader geslapen heeft, maar een antwoord komt er niet. Even blijft hij staan tussen raam en bed met zijn blik gericht op de voortjagende wolken, weerspiegeld in een leeglopende slenk. Dan maakt hij zich los van het uitzicht en keert zich naar zijn vader. Die fronsst zijn wenkbrauwen, maar verroert zich niet. Daar ligt hij, ingehaald door zijn bestaan, omgeven door hetgeen hem rest. Op de commode waar vroeger weleens zijn burgemeestersketen gelegen heeft na een uitgelopen raadsvergadering, staan nu de doosjes met pillen, drankjes en een flesje bronwater. Daarboven hangt het imposante portret van grootmoeder, weerbarstig en streng. Mocht God het laatste oordeel niet uitspreken, dan zou zij het doen. De schilder heeft haar destijds recht gedaan. Haar onwrikbare oordeel over wat goed is en wat kwaad, laat zich nog steeds erin aflezen. Een sterke vrouw die onverzettelijk de levensloop van haar zoon heeft willen tekenen. Weliswaar leeft zij niet meer, maar haar portret wil dat weerspreken.

Gerben heeft een dag eerder het bed van moeder weggehaald en er een stoel voor in de plaats gezet. Dat en het binnenvallende schelle licht geven de kamer een desolate aanblik. Hij raapt zijn moed bijeen en

zegt: 'Direct komt de mevrouw van de thuiszorg om je te wassen en gaan we je kamer opruimen; dan lig je er weer wat prettiger bij.'

Door zijn ogen te openen laat vader merken de boodschap begrepen te hebben, maar hij antwoordt niet. Het duurt even voor hij vraagt: 'Vind je dat je moeder of Thomas vandaag moeten komen?'

De geladen stilte die volgt ontbeert de nodige vertrouwelijkheid en Gerben zegt: 'Dat ligt in jouw handen; volgens mij vindt niemand het een goed idee dat je, ziek en wel, hier eenzaam en alleen de tijd aan je voorbij laat gaan.'

Weer een frons, weer een stilte. 'Het kan ze niets schelen dat ik hier lig te creperen!' Vaders woorden hangen kaal in de ruimte. Hij lijkt niet te beseffen dat hij zijn vrouw weinig keuze heeft gelaten.

Zijn vraag of er nog ander bezoek komt, kan Gerben niet beantwoorden. Vader blijft stil op zijn rug liggen, zich opnieuw afsluitend. Hij kijkt naar opzij, misschien wel naar de ambtsketen die er niet meer is. Of naar het portret van zijn moeder. Het blijft stil. Er zijn geen woorden om te ontkomen aan de onherbergzaamheid van het moment, terwijl een paar meter verderop de zon zich steeds stralender laat zien boven het leegstromende wad.

Gerben weet dat hij weinig anders kan dan toezien hoe vader de eenzaamheid trotseert die hij over zichzelf heeft afgeroepen. Hij poogt zich te herinneren hoe deze verzwakte, bittere man dezelfde is als de trotse patriarch van weleer. Vader is mager geworden; zijn blik minder dwingend, maar zijn ingevallen gezicht biedt nog steeds een scherp profiel. Ondanks zichzelf een machteloze opstand tegen het onverbiddelijke beloop dat hem te wachten staat. Kon hij vroeger met één opmerking of zelfs frons de situatie naar zijn hand zetten, nu lijkt hij zichzelf prijs te geven met zijn zwijgen. Hij herinnert zich onder de indruk te zijn geweest van het zelfvertrouwen waarmee vader gewoonlijk te kennen gaf met zijn persoonlijkheid een stempel op zijn tijd te zullen drukken. En nu, nu wordt de man die hij stilaan 'de burgervader' is gaan noemen, op de valreep ontmaskerd in zijn zelfgekozen grootheid. Is zijn zwijgen een weerspiegeling van de bestaansleegte die zich voor hem ontsluit? Is dit wat een mens te wachten staat aan de vooravond van zijn levenseinde? Deze eenzaamheid, deze schijnbaar niet te

overbruggen kloof die hem scheidt van zijn zoon en van zoveel anderen? Tegenstrijdig moment: 'Ik zie dat het je zwaar valt. Is er iets wat ik kan maken, een kop thee of zoiets?' In antwoord daarop kijkt vader hem aan en knikt ondanks zijn wrevel en ongemak.

Na niet meer dan een korte blikuitwisseling gaat Gerben de kamer uit om thee te maken. Zou vader tot de slotsom zijn gekomen dat zijn einde nadert? De huisarts heeft vorige week gezegd dat niet te kunnen voorspellen. 'Het kan nog best een tijdje duren'. Dat was vorige week, ook al lijkt het langer geleden. Gerben had toch maar zorgverlof opgenomen. Toen hij in zijn ouderlijk huis aankwam, schrok hij hoezeer zijn hulp onmisbaar bleek te zijn. Want zo weerbarstig als vader eerder was in zijn onafhankelijkheid, zo dwingend claimde hij nu aandacht en betrokkenheid. Moeilijk om mee in het reine te komen dat hij zich ergert aan vader, terwijl hij stervende is. Hem kwalijk te nemen dat hij kapot maakt wat dierbaar zou moeten zijn. Die profetische woede ook, waarmee hij enkele dagen geleden moeder wegstuurde, omdat zij te oppervlakkig, met te weinig liefde en verdriet blijf zou geven van de wetenschap dat hij binnenkort voor 'de poorten van de dood' zou komen te staan. En nu bitter gestemd omdat zij vertrokken is en bij haar zus logeert. Vaders trots wijkt even vlot voor een ontluisterende afhankelijkheid als buiten de zon voor sombere luchten met regen en hagel. Anders dan de meeuwen, die zich weinig aantrekken van de harde wind. Onderling gekrijs uitwisselend vliegen zij op en dalen neer op een andere plek, met hun stuurmanskunst bevestigend hoe goed ze met elkaar niettemin op zichzelf kunnen zijn.

Vader moet zich tevoren een andere voorstelling hebben gemaakt van zijn naderende einde. Waarschijnlijk als een Bijbels tafereel: de wijze oude man, de stamhouder van de dynastie die zijn bedroefde nazaten na een laatste advies en raad ontheemd zou achterlaten. Zoals Rembrandt Jacob schilderde op zijn sterfbed, als hij de kinderen van Joseph zegent. Hij zou hen de kracht geven het leven voort te zetten vanuit de inspiratie die hij geboden had. In zijn kinderen voortlevend zou hij zijn onsterfelijkheid veilig hebben gesteld. Maar terwijl Gerben de slaapkamerdeur achter zich dichttrekt, kan hij niets anders bedenken dan dat vader in zijn hang naar erkenning eerder afstand heeft geschapen dan een intimiteit die als een dierbare herinnering zou achterblijven.

Zijn ouders zijn na vaders' pensionering in hun huis aan het wad blijven wonen. Verscholen achter de dijk bieden de kamers op de bovenverdieping uitzicht op eb en vloed, het getij dat de voortgang van de tijd markeert. De keuken komt uit op een kleine achtertuin die deze ochtend niet veel bescherming biedt tegen het onstuimige najaarsweer. De snelkoker aanzettend denkt hij terug aan het moment waarop vader en moeder hem vertelden over het consult met de behandelend oncoloog. Toen zij te horen hadden gekregen dat de behandeling niet aansloeg en dat vader binnen afzienbare tijd zou overlijden. Diezelfde avond hadden ze met elkaar erover gesproken, zijn ouders, Thomas en hij. Aanvankelijk had vader het met opgeheven hoofd gezegd, maar later raakte hij in tranen en sloeg zijn stem over. Moeder poogde hem gerust te stellen, misschien tegen beter weten in.

'Weet je, zelfs een specialist kan zich verkijken op het beloop. Herinner je je Marie, die nog steeds op de been is en nu zelfs op vakantie gaat ondanks haar sombere prognose? Het kan maar zo zijn dat we meer tijd hebben dan dokter de Vries zegt. Thomas, Gerben en ik zullen er alles aan doen om je te ondersteunen. In de tijd die ons gegeven is, moeten we er gewoon het beste van maken.'

Maar hij ontstak in toorn. Hij verweet haar dat zij al te gemakkelijk de gedachte aan zijn aanstaande overlijden langs zich liet afglijden. Hij vond haar poging tot bemoediging een blijk van oppervlakkigheid en gebrek aan medeleven. Wat een misbaar! Of kon hij niet anders uit angst voor wat hij liever zou willen loochenen? Zijn verbeterd verwijt viel rauw in het gesprek en met hun vieren slaagden ze er niet in het tij te keren. Moeder was gegriefd en vaders steeds fellere boosheid leidde ertoe dat zij ontredderd de kamer verliet. Vader was ondanks dat niet bereid in te binden; het leek wel of een sluimerend conflict openbrak. Hij had haar al eerder verweten te simpel over de dingen te denken.

Op de automatische piloot doende met de thee mijmert Gerben verder over de in zijn ogen groteske breuk die vader heeft geforceerd. Zijn ouders laten zich erop voorstaan dat zij een goed huwelijk met elkaar hebben. Weliswaar ouderwets met een klassieke rolverdeling van de man met een positie in de samenleving en zijn vrouw die hem een thuis biedt, de kinderen opvoedt en hem bevestigt in wie hij is of meent te zijn. Maar gaandeweg moest Gerben onder ogen zien dat vaders manier van liefhebben bevoogdend is en van weinig respect getuigt.

Daarop liet hij zich eens te meer betrappen, toen hij met vervroegd pensioen was gegaan, omdat het dorp waarvan hij burgemeester was in een grotere gemeente werd ingevoegd. Daarna maakte zijn commentaar op haar pijnlijk genoeg de barsten zichtbaar die ze eerder gemaskeerd wisten te houden. Zijn laatste woede uitbarsting, eergisteren, was feller dan ooit tevoren. Kwetsend. Vader kon zich niet hernemen, alsof hij haar wilde meesleuren in zijn lijdensweg. En moeder, boos en verdrietig tegelijk, wist het niet meer en was naar tante Luts in Groningen afgereisd. Een telefoongesprek bracht niet de gehoopte verzoening, omdat vader met zijn laatste beetje vitaliteit nog steeds verstrikt was in zijn zelfbeklag. Gegriefd wees hij haar af. Een miskende, niet begrepen man, niet genoeg gewaardeerd, of was hij alleen maar bang? Terwijl Gerben de thee op het dienblad zet, foetert hij in gedachten nog wat na over het verdriet van moeder en over de bittere afstand die vader van hem scheidt, ondanks dat hij de zorg overneemt tot de gemoederen zijn bedaard.

Moeder zou morgen weer terugkomen naar huis. In het telefoongesprek vanochtend, toen hij haar een update gaf van vaders toestand, had ze dat laten weten. Hij maakt zich zorgen over haar en had gevraagd: 'Hoe gaat het met je, daar bij tante Luts, na zoveel jaren voor het eerst niet thuis, terwijl vader, voor wie je altijd hebt gezorgd, zonder jou zijn dagen telt?'

'Ach Gerben, je moet proberen hem wat beter te begrijpen. Je vader is er de man niet naar om aan iets overgeleverd te zijn en niet zelf de touwtjes in handen te hebben. Dat reageert hij op mij af. Natuurlijk vind ik het pijnlijk, maar ik kan het wel begrijpen.'

'Ik snap niet hoe hij zo onredelijk tegen je kan zijn? Ik weet ook wel dat hij ziek is en misschien bang. Maar hij dreigt te verdrinken in zijn zelfmedelijden. Het is zo in tegenspraak met die luidruchtige blijken van liefde en standvastigheid, die we van hem gewend zijn.'

'Je vader is geen gemakkelijke man; nooit geweest ook. Net als elke andere persoonlijkheid is hij soms moeilijk te volgen. Maar hij is mans genoeg om uiteindelijk boven de feiten uit te stijgen en ik weet zeker dat hij zijn boosheid niet kwaad bedoelt.'

‘Dat weet ik ook wel. Maar dat geeft hem niet het recht zijn ongenoegen op jou af te reageren. Wat hij gisteren gezegd heeft moet voor jou kwetsend zijn. Het is onterecht. Hij vergeet hoeveel je van hem houdt. Dat neem ik hem kwalijk.’

‘Maak je over mij maar geen zorgen. Trouwens ik ben van plan, hoe dan ook morgen weer thuis te komen om de zorg voor je vader van je over te nemen. Ik kom er wel met hem uit’

‘Ik denk eigenlijk dat hij daarop rekent. Maar zelfs nu zou het beter zijn als hij een keer eerlijk naar zichzelf kijkt. Dat vindt Thomas ook. Toen ik hem belde, zei hij dat vader te ver is gegaan. Thomas weigert even zijn gezicht te laten zien. Hij heeft er genoeg van de wind van voren te krijgen. Vader moet wel uitkijken dat hij zich niet verder van ons vervreemdt; zijn toestand geeft hem geen vrijbrief om onredelijk te zijn.’

Later drinkt vader de thee in stilte en Gerben beseft niet te weten hoe de kloof tussen hem en de rest van de wereld overbrugd moet worden. Korte tijd erna belt Sandra van de thuiszorg aan. Na samen met haar het bed verschoond te hebben, de kamer opgeruimd en nadat Sandra vader gewassen heeft, is het buiten mooi weer geworden, mooi zoals het in november kan zijn met een bleke, laagstaande zon, het licht weerskaatsend op het rusteloze water van het wad. Nadat de resoluut ingestelde Sandra vertrokken is en de rust weergekeerd, zegt vader dat hij opziet tegen wat hem te wachten staat. Maar hij vraagt in één adem door of Gerben voor de komende week zijn broer uit Amsterdam wil uitnodigen.

Die antwoordt, zijn moed bijeenrapend: ‘Het moet wel haast ondoenlijk zijn om in het reine te komen met je naderende einde’.

Vader verzucht het niet te weten. ‘Hier lig ik nu; ik heb nooit gedacht dat ik op deze manier, in zo’n eenzaamheid zou komen te overlijden. Maar inmiddels ben ik zo ongeveer door alles en iedereen verlaten!’ Hij blijft stil voor zich uitkijken.

Gerben antwoordt dat hij zijn gevoel er alleen voor te staan kan begrijpen: ‘Het spijt me voor je, maar je maakt het een ander ook wel eens lastig om je tegemoet te komen’.

Vaders antwoord, verzwakt als hij is, klinkt niettemin verontwaardigd: 'Ik heb mijn leven lang het beste van mijzelf gegeven; ik heb ernaar gestreefd een goed mens, een goede rentmeester voor de wereld te zijn. Als christen noemde ik dat zo. Iets bijdragen aan het geheel; dat is voor mij de zin van het leven geweest; daar deed ik het voor.' Hij hapert even en moet op adem komen. 'Ik heb voor jullie gezorgd, voor je moeder, voor de gemeente. Ik heb steeds mijn verantwoordelijkheid genomen. Ik ben er altijd voor jullie geweest. Maar voor wie heb ik het eigenlijk gedaan? Zie je wat er tenslotte over blijft!' Hij valt stil. 'Is dit het einde dat erbij hoort?' De tranen staan in zijn ogen.

Ongemakkelijk legt Gerben zijn hand op die van zijn vader. Een kwetsbare stilte volgt. Dan zegt hij: 'Ik snap de teleurstelling als je in je eentje moet terugkijken op je leven. Maar zou je de balans wel opmaken op grond van wat je gedaan hebt of wat je door anderen wordt toegeschreven? Ik denk weleens dat jij jezelf teveel de maat neemt aan de hand van een tevoren vastgelegde levensopdracht. Van het evangelie of van een nog te schrijven geschiedenisboek. Het gaat toch ook om wat je zelf als goed en minder goed ervaren hebt? Je verzoent je toch niet met leven en lot op grond van een bestuursvisie of van de goedkeuring door de dominee?'

Vader fronst. 'Ik heb het niet alleen voor de waardering of voor mijn geloof gedaan; ik heb als burgemeester en als vader steeds het beste met iedereen voorgehad. Ik heb ernaar gestreefd om een integer mens te zijn en te blijven; ik hoop dat jullie me dat zullen nageven.' Voor het eerst in het gesprek kijkt hij Gerben strak aan. En hij schrikt.

En Gerben schrikt ook als hun blikken elkaar kruisen, want het moment roept in herinnering, wat zich jaren geleden heeft voorgedaan. Destijds logeerde vader enkele dagen in Den Haag vanwege een congres van CDA burgermeesters. In diezelfde week was Gerben ook van huis, omdat hij als gecommitteerde een zieke collega moest vervangen bij de eindexamens op een middelbare school in Delft. Hij logeerde bij vrienden in Rotterdam. Toen hij vroeg in de ochtend door een in lentebloei getooide Kralingse straat naar de bushalte liep, zag hij zijn vader uit een van de huizen komen, aan de voordeur uitgezwaaid door een dame. Hij kon zijn ogen nauwelijks geloven en voelde zich geschokt. Een blikuitwisseling met hem om niet te vergeten. Vanzelfsprekend liep hij naar vader toe. De gebruikelijke groet sloegen

ze bijna over. Hij wist niets beters te zeggen dan gedacht te hebben dat vader in Den Haag verbleef.

Met een verstoorde blik antwoordde hij: 'Dat is ook zo, maar ik heb hier gisteravond een overleg gehad met onze jurist over een brief, die de CDA burgemeesters op mijn voorstel naar de minister zullen sturen.' Nauwelijks bijgekomen van hun onverwachte ontmoeting legde hij ongevraagd uit dat hij met die brief wilde bereiken dat gemeentes actief beleid zouden voeren om mensen aan te sporen tot meer gemeenschapszin, nu door de ontkerkelijking een moreel vacuüm dreigde te ontstaan in de samenleving. Meteen erna liet hij weten haast te hebben en liep weg zonder verder naar Gerben gevraagd te hebben. Die bleef sprakeloos achter en daar bleef het bij.

Enkele weken later, toen hij zijn ouders bezocht, is hij er met vader op teruggekomen. Het was in zijn nadagen als burgemeester. Hij zat met zijn ouders koffie te drinken en vroeg vader hoe het met zijn brief namens de CDA bestuurders was gegaan, waarover ze in Rotterdam met elkaar hadden gesproken. Zijn antwoord was korzelig geweest en kwam erop neer dat zijn voorstel was weggestemd. Uit moeders reactie kon hij opmaken dat zij van niets wist. Na een korte stilte had vader gezegd nog werk te moeten doen en liep weg uit het gesprek. Gerben zag moeder kijken naar de deur die hij achter zich sloot en proefde haar eenzaamheid. Het was een vervreemdend moment, zoals hij wel vaker in hun gezin heeft meegemaakt. Wat hen raakt, ongezegd laten zijn. Ze hebben er nadien niet meer over gesproken. Wel over het CDA en seculariserende burgers en over wat vader voor elkaar probeerde te krijgen. Niet over hoe zij het leven met elkaar deelden. Stilzwijgend hebben ze iets verdonkeremaand. En is hij zich gaan afvragen hoe trouw vader was, wat moeder daarvan wist of niet wist, en hoe groot het domein van zwijgen in hun gezin is geweest. En soms twijfelt hij of hij zich toen niet iets verbeeld heeft. In het zwijgen openbaart zich een veelheid aan mogelijke verhalen die niet getoetst zijn aan het leven dat je leeft. Als je de werkelijkheid niet met elkaar deelt, blijf je in je eentje achter in een wereld die niet klopt met de feiten.

Maar nu kijken ze elkaar weer recht in de ogen zoals destijds. Een ogenblik denkt Gerben dat ook vader zich dat moment in Rotterdam herinnert, maar dat laat hij niet merken. En ook deze laatste keer ziet hij ervan af om erop terug te komen. Net als vanochtend ontbreekt het aan

vertrouwelijkheid die nodig is om openhartig te kunnen zijn. Hij probeert nog een opening te geven zodat hij er zelf over kan beginnen. 'Het moet een geruststelling zijn ervan uit te kunnen gaan dat de mensen je een betrouwbare man gevonden hebben. Maar je weet even goed als ik dat elk van ons zijn zwakke momenten kent. We hoeven onszelf ook weer niet wijs te maken dat we volmaakt zijn.' Maar hij weet dat vader alleen met pijn en moeite zou kunnen erkennen niet altijd te hebben voldaan aan zijn eigen normen. Jammer genoeg mondt zelfkennis in een korset van goedbedoelde idealen doorgaans uit in schijnheiligheid. Zijn gepeins doet het gesprek min of meer stilvallen. Omdat een antwoord uitblijft en om hun zwijgen te doorbreken zegt hij: 'Ik weet dat je oprecht ernaar gestreefd hebt een goed mens te zijn, een goede vader voor ons, een goed bestuurder. Maar juist als je zulke strenge eisen stelt als jij aan jezelf, is het moeilijk onder ogen te zien, dat je steken laat vallen en daarmee in het reine moet zien te komen.'

In de stilte die volgt kijkt hij naar vader die hardnekkig naar buiten staart. Een ongemakkelijk moment. Hij probeert zich in te leven in vaders terugblik. Hij weet dat morele integriteit volgens veel filosofen inhoudt dat je de ander niet gebruikt, maar respecteert als 'de ander' en hem behandelt zoals je zelf behandeld wil worden. Maar in hoeverre erkent een mens in het leven van alledag 'de ander' in zijn uniekheid? Heeft vader zijn vrouw in haar waarde gelaten? En zijn gemeentesecretaris en raadsleden? Om nog maar te zwijgen over de dorpelingen. Laat hijzelf vader in zijn waarde, nu hij zijn bitterheid en zelfbeklag het laatste woord gunt? Kunnen we wel wederkerigheid opbrengen, terwijl we de door onszelf toebedachte plaats in de geschiedenis proberen veilig te stellen? Blijft er niet altijd een tweespalt tussen wat je van jezelf en je leven verwacht en de teleurstellingen over je doen en laten?

Vader kijkt hem tenslotte gefronst aan. "Natuurlijk heb ik als ieder ander fouten gemaakt. Maar dat is toch niet het enige. Ik heb zo vaak in het dorp moeten optreden. Zo vaak de mensen tot rede gedwongen. Voorkomen dat Jan Onbenul de doorslag zou geven. Weet je nog de keer dat ik in mijn eentje een ware opstand in de gemeenteraad heb getrotseerd bij een inspraakavond over het woonwagenkamp? Alleen op basis van mijn gezag. En hoe ik daarna bij 'Barend en Witteman' in hun praatprogramma geïnterviewd werd over de betekenis van de